

Universiteit
Leiden

The Netherlands

A truth universally acknowledged: Dutch investment in French colonial resources in the Eighteenth Century

Boer, T.W.M. de

Citation

Boer, T. W. M. de. (2025, May 7). *A truth universally acknowledged: Dutch investment in French colonial resources in the Eighteenth Century*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/4245272>

Version: Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/4245272>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

NEDERLANDSE SAMENVATTING

Dit proefschrift bestudeert Nederlandse investeringen in het Franse koloniale rijk in de achttiende eeuw, met een specifieke focus op investeringen in grondstoffen afkomstig uit de Franse West-Indische koloniën, gedaan door entiteiten gevestigd in Amsterdam. Deze investeringen zijn op drie verschillende niveaus te problematiseren. *Historisch* gezien waren de Franse koloniën in de achttiende eeuw onderworpen aan strenge protectionistische wetten – het *Exclusif* – die buitenlanders weerden en afhankelijkheid van buitenlandse middelen probeerden te minimaliseren. Toch speelden buitenlandse (en specifiek in de Republiek gevestigde) investeerders een substantiële rol in de Franse koloniale economie, wat voor discussies zorgde binnen Franse instituties. *Historiografisch* valt op dat de (politieke) economie van koloniale rijken in de vroegmoderne tijd wordt geanalyseerd als een nationaal project. Er wordt impliciet of expliciet er vanuit gegaan dat investeringen zich richten op de ‘eigen’ koloniën. Uit recentere onderzoeken blijkt echter dat mensen, middelen en machtsfactoren hier voortdurend grenzen overstegen – zelfs als nationale wetten dit verboden – waardoor de historiografische framing van koloniale rijken zich verschuift van een nationale, naar een transnationale visie. *Conceptueel* valt de opzet en werking van de samenleving in heden en verleden te reduceren tot interacties tussen individuen en instituties. Er wordt op (economisch) theoretisch niveau veel gediscussieerd over de impact van instituties op menselijk gedrag, en vice versa. Er is weinig precieze overeenstemming over welke kant leidend is. Hoe men zich verhoudt tot ‘de wet’ in een bepaalde setting – hoe Amsterdamse investeerders omgaan met een Franse wet die hun poogt te ontmoedigen – geeft dus een gelaagd en concreet inzicht in dit soort conceptuele discussies. In dit proefschrift worden deze historische, historiografische, en conceptuele problemen uitgewerkt en geïllustreerd aan de hand van de hoofdvraag *hoe* en *waarom* zakelijke entiteiten in de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden investeringen deden in Franse koloniale grondstoffen ten tijde van het *Système de l'Exclusif* (1717-1792).

Deze vraag werd in dit onderzoek benaderd vanuit de principes transnationaliteit, multidimensionaliteit, en permeabiliteit. Deze worden in bestaande verhandelingen over de (brede) thematiek vaak niet (genoeg) meegenomen. In dit onderzoek naar transnationale investeringen worden dus de perspectieven en handelingen van zowel Nederlandse als Franse actoren expliciet meegenomen in de analyse, erkentelijk voor de grensoverstijgende kaders waarin deze investeringen vorm kregen. Een veelvoud aan inzichten – multidimensionaliteit – was ook een belangrijk principe in dit onderzoek. De investeringen in kwestie kwamen tot stand in een buitengewoon ingewikkeld geografisch, juridisch, politiek, economisch en sociaal kader. Het onderzoek gaat daarom expliciet verder dan het schetsen van de basale economische of financiële feiten

over deze investeringen, en ondervraagt meer hun *raison d'être*: wat heeft een entiteit in de bredere zin nodig om investeringen (tot een succes) te maken in deze omgeving? Van politiek lobbyen, tot het operationaliseren van verfijndere informatienetwerken, tot het streven naar een verheffing in de Franse adelstand – talloze niet-economische of niet-financiële factoren speelden een rol in zowel het toegang krijgen tot bepaalde soorten investeringen, als in de beoogde beloning voor deze investeringen. De dissertatie kijkt dus op multidimensionale wijze naar de opbouw en operationalisering van (sociaal, cultureel én economisch) kapitaal. Het benadrukken van permeabiliteit hangt hier tot slot mee samen. Gezien de transnationale en multidimensionale complexiteit van deze investeringen, was het van belang dat allerhande entiteiten op allerhande plaatsen hun medewerking verleenden aan het faciliteren van de investeringen. Daarom wordt in dit proefschrift niet alleen de rol en het perspectief van Amsterdamse kooplieden of bankiers ('de investeerders') belicht, maar ook van andere groepen actoren die hen faciliteerden of tegenwerkten. Deze andere actoren – van zeelieden tot diplomaten – bevonden zich op verschillende plekken op het socio-economisch spectrum. Dit onderzoek licht dan ook toe hoe de investeringen in kwestie alleen mogelijk waren door maatschappelijk permeabele samenwerkingen, en zich niet beperkten tot de deals binnen een zakelijke elite. In de methodologie van dit onderzoek zijn deze transnationale, multidimensionale en permeabele benaderingen meegenomen. Het uitgebreide corpus bronnen en literatuur is van zowel Nederlandse als Franse oorsprong; beslaat zowel economisch-financiële brontypen als politieke, sociale en diplomatieke collecties; en is geproduceerd door of documenteert meer dan de perspectieven van alleen de zakelijke elite.

Het proefschrift focust in drie delen op de drie belangrijkste vormen van Nederlandse investeringen in het Franse koloniale rijk: indirecte handel, directe handel, en financiële diensten verleend aan Franse particulieren of de Franse staat ter bevordering van diens 'eigen' koloniale operaties.

Het eerste deel richt zich op indirecte handel: het re-exporteren van koloniale grondstoffen (met name suiker) van Frankrijk naar de Republiek. Hoewel het wettelijk kader van het *Exclusif* aan buitenlanders de toegang tot de Franse West-Indische koloniën ontzegde, gold dit niet voor de koloniale grondstoffen die reeds naar de Europese Franse havens vervoerd waren en daar op de markt kwamen. Deze 'indirecte' handel (zijnde technisch gezien losstaand van de Franse koloniën zelf) had in de achttiende eeuw een enorme omvang, met een meetbare impact op zowel de Franse als Nederlandse economie dankzij complementaire markten. In Frankrijk was er een groot overschot aan koloniale grondstoffen, terwijl er in de Republiek een grote vraag naar was die met name gestuwd werd door een omvangrijke raffinage-industrie en een groot achterland.

Zakelijke en logistieke factoren faciliteerden vervolgens op praktisch vlak deze re-export. Door verscheidene sociaal-politieke omstandigheden bestonden en ontstonden er in de achttiende eeuw robuuste zakelijke netwerken tussen Amsterdam en de Franse havensteden, die koloniale grondstoffen simpelweg toevoegden aan een reeds bestaande portfolio van onderlinge handel. Ook qua logistiek begaf de re-export zich over gebaande wegen: koloniale en niet-koloniale producten konden in dezelfde schepen vervoerd worden. Aangezien de scheepvaart tussen de Republiek en Frankrijk goed ontwikkeld was, kon er in de re-export gebruik gemaakt worden van reeds bestaande logistieke faciliteiten. De Amsterdamse markt zelf vormde het grootste risico voor deze handel. De groothandelaars in Franse koloniale producten waren constant ontwikkeld in een prijsstrijd met de raffinadeurs, en waren afhankelijk van een selecte groep makelaars om deze strijd te beslechten. De winstmarges van de groothandelaars waren meestal zeer laag. Om hun nadelige positie te verbeteren, moesten groothandelaars verschillende strategieën gebruiken, zoals de diversificatie of integratie van hun portfolio. Alles bij elkaar genomen was indirecte handel echter een investering met weinig risico. Het was legaal, veilig, en speelde in op grotendeels gunstige macro- en micro-economische omstandigheden. Hoewel het onmiskenbaar een (en zo niet het belangrijkste) type Nederlandse investeringen in Franse koloniale grondstoffen vormt, is het nauwelijks herkenbaar als de problematische historische, historiografische en conceptuele kwestie die spreekt uit de huidige bronnen en literatuur.

Het tweede deel van het proefschrift behandelt directe handel, oftewel handel direct met de Franse West-Indische koloniën. Dit was de handel die door het *Exclusif* aan Nederlanders verboden werd. Er werd echter veel gesmokkeld in de regio. Franse koloniale bestuurders tolereerden dit vaak op strategische wijze: de koloniën kampten met chronische tekorten van (Europese) levensmiddelen en bouwmaterialen, en buitenlandse smokkelaars waren bereid deze te leveren in ruil voor koloniale grondstoffen. In oorlogstijd veranderde echter het karakter van 'Nederlandse' handel in de Franse West-Indische koloniën. Op verschillende momenten in de achttiende eeuw vormden de Atlantische Oceaan en de Caraïben een strijdtoneel tussen Frankrijk en Groot-Brittannië, waardoor vanwege de aanhoudende Britse kaapvaart het voor Frankrijk nog moeilijker was dan normaal om haar koloniën te bevoorraden. Hierdoor kregen neutrale Nederlandse entiteiten toestemming van de Franse overheid om bij uitzondering te mogen handelen in de Franse West-Indische havens, en werd het *Exclusif* tijdelijk geschorst. Vooral tijdens de Zevenjarige Oorlog (1756-1763) maakten Nederlandse entiteiten hier dankbaar gebruik van, en poogden zij op grote schaal te profiteren van de hoog oplopende tekorten op de Franse koloniale markten. Hoewel het organiseren van deze langeafstandshandel in oorlogstijd praktisch en institutioneel complex was en veel voorbereiding vereiste, onderschatten Amsterdamse zakenlieden

hier twee fundamentele risico's: de Britse kaapvaart, en de acties van bemanningen. In de Britse juridische interpretatie stond de neutrale Nederlandse handel gelijk aan vijandelijke Franse handel. Hierdoor maakten de Britse kapersvloot en marine effectief jacht op deze schepen, waardoor de (substantiële) investeringen in directe handel vaak uitliepen op een fiasco. De bemanningen van deze Nederlandse schepen bleken daarnaast zeer goed op de hoogte van het risico wat de Britse kapers (alsmede soms Franse koloniale bestuurders) vormden voor hun eigen vrijheid en de uitbetaling van hun salaris. Hierdoor waren deze bemanningen niet altijd bereid om mee te werken aan de Franse plannen van hun Amsterdamse werkgevers: ze eisten extra salaris, weigerden bepaalde taken, of legden belastende verklaringen af over hun werkgevers in gerechtelijke procedures. Als vorm van Nederlandse investering in Franse koloniale grondstoffen valt directe handel het meest te associëren met het *Exclusif*. Het was echter – mede juist daardoor – omgeven met allerlei juridische, politieke, militaire en commerciële complexiteiten, die het slechts in zeer specifieke omstandigheden tot een goede investering maakte.

Het derde deel beschrijft de verschillende soorten financiële diensten (veelal geldleningen) die geboden werden door Amsterdamse entiteiten aan Franse partijen die zich bezighielden met het operationaliseren van de Franse West-Indische koloniën. De analyse beslaat financiële diensten verleend aan Franse particulieren, financiële diensten verleend aan de Franse staat, en de mechanismen waardoor deze twee eerstgenoemden met elkaar samenhangen. Het Franse koloniale systeem werd gekenmerkt door een grote en groeiende interne schuldenlast. Nederlands krediet werd herhaaldelijk en op grote schaal door Franse entiteiten gebruikt om onderlinge lokale, regionale, en trans-Atlantische schulden af te lossen, waardoor het koloniale systeem intern van dag tot dag solvabel genoeg bleef. De financiële problemen van Frankrijk namen echter in de achttiende eeuw steeds meer toe, naarmate de inkomsten (door stagnerende belastingen) en uitgaven (door grote militaire kosten) elkaar steeds meer ontliepen, en Franse financiële instituties weinig ordelijk opereerden. Franse koloniale bestuurders, die consistent te weinig budget toebedeeld kregen om koloniën operabel te houden, leenden dus ook geld van Nederlandse particulieren. Omdat deze Nederlandse crediteuren deze kosten vervolgens konden verhalen op de staatskas in Parijs, waren deze koloniale leningen een vorm van staatsschuld. Om volledige betaling uit te stellen, zette de Franse staat deze claims soms over in obligaties. Aangezien deze verhandelbaar waren, verspreidden deze 'koloniale' Franse staatsschulden zich van enkele Amsterdamse investeerders naar een veel breder publiek. Een aantoonbaar breed segment van de Nederlandse samenleving investeerde dan ook in Franse staatsschuld – investeringen die vervolgens ook weer door de Franse staat besteed werden aan het onderhouden van haar koloniën. Zowel voor de 'gewone' Nederlandse investeerder als

de koopman-bankier die hem faciliteerde, bleek het vergaren van sociaal kapitaal een belangrijke reden om te investeren in Franse financiële/koloniale producten. Hoewel het institutioneel gezien niet geheel vrij was van economische risico's, was het veilig *genoeg* om een sociaal begerlijk leven als rentenier vorm te geven. Daarnaast stelde het kooplieden en bankiers (die veel omvangrijkere diensten leverden) in staat om de Franse staat in de houdgreep te nemen en bepaalde eisen te stellen. Deze waren economisch van aard – bijvoorbeeld toestemming om ondanks het *Exclusif* te mogen handelen op de Franse koloniën – maar ook merkbaar sociaal of politiek: Nederlandse zakenlieden citeerden hun financiële bijdragen aan het Franse koloniale rijk als grond om ministeriële, adellijke of vorstelijke erkenning te krijgen. In de achttiende eeuw droegen verschillende typen Nederlandse investeerders dus op verschillende wijzen bij aan het vermogen van de Franse staat en bevolking om het 'eigen' koloniale rijk te operationaliseren, al was dit voor Frankrijk letterlijk en figuurlijk aan de prijs.

Deze drie delen samengenomen toont dit proefschrift aan dat Nederlandse investeringen in het Franse koloniale rijk omvangrijk waren, maar desondanks veel minder te problematiseren vallen dan de globale kwestie – buitenlandse investeringen gedaan in een protectionistisch kader – doet voortkomen. Een groot deel van de Nederlandse investeringen in koloniale grondstoffen viel expliciet *buiten* het protectionistisch kader: indirecte handel werd actief ondersteund, directe handel werd soms tijdelijk gelegaliseerd, en van financiële diensten werd gretig gebruik gemaakt. Het profijt van deze investeringen werkte twee kanten op, omdat in veel gevallen de Nederlandse en Franse markten (zowel commercieel als financieel) complementair waren. Het 'probleem' van Nederlandse investeringen in het Franse koloniale rijk manifesteerde zich dan ook niet zozeer als praktische of alledaagse kwestie, maar vooral als een politiek of ideologisch ongemak. Het feit dat een 'nationaal' project als een koloniaal rijk ondersteund werd of zelfs afhankelijk was van transnationale middelen, bracht namelijk zowel risico's als voordelen met zich mee. Hoe Nederlandse investeerders dit formeel en informeel onderhandelden met de Franse staat is bestudeerd in dit proefschrift, en belicht daarmee hoe de transnationale aard van koloniale rijken in de vroegmoderne tijd meegenomen dient te worden om kolonialisme te begrijpen. Het *persisteren* van Nederlandse investeringen in de protectionistische Franse institutionele context gedurende de achttiende eeuw, tot slot, biedt belangrijk inzicht in de verhouding tussen individuen en instituties: ook als deze qua doelen en wereldbeeld ver van elkaar verwijderd lijken, zijn er bepaalde (historische) omstandigheden waarin hun fundamentele doelstellingen overeenkomen. Deze ambities zijn vaak breder dan alleen economisch of financieel, verschillen van individu tot individu, en overstijgen nationale kaders. Door dieper en breder te graven, begrijpen we hoe Nederlandse individuen en Franse instituties niet om elkaar heen konden én wilden.

